

TREČIASIS LIETUVOS ISTORIKŲ SUVAŽIAVIMAS

AURIMAS ŠVEDAS

APIE ĮVYKUSIUS IR BŪSIMUS LIETUVOS ISTORIKŲ SUVAŽIAVIMUS

XXI a. surengti trys Lietuvos istorikų suvažiavimai jau yra tapę svarbiais orientyrais tiems, kurie mąsto apie praeities tyrinėtojų bendruomenės egzistenciją Nepriklausomybės epochoje. Lyginant šiuos renginius ir jų programas, gilinantis į sekcijose nuskambėjusių pranešimų tekstus arba plenarinių diskusijų stenogramas, galima stebėti, kaip Lietuvos istorikų bendruomenė augo, brendo ir keitėsi, reaguodama į įvairius laikotarpio iššūkius.

Lietuvos istorikų cecho transformacijas padeda užfiksuoti ir suvažiavimų temos: „Lietuvos istoriografija, kultūrinė atmintis ir bendroji Europa“ (2005 m. rugsėjo 15–17 d., Vilnius); „Tarp tradicijos ir naujų iššūkių: Lietuvos istorijos mokslas Naujojo tūkstantmečio pradžioje“ (2009 m. rugsėjo 10–12 d., Klaipėda). 2013 m. rugsėjo 26–29 dienomis Šiaulių universiteto bibliotekoje įvykusio trečiojo Lietuvos istorikų suvažiavimo rengėjai temą suformulavo klausimo forma: „Nuo politinės istorijos prie istorijos politikos?“ Aukščiau pateiktų temų formuluotės leidžia konstatuoti, jog Lietuvos istorikų bendruomenė gyvena dinamiškai kintančioje situacijoje ir tuo pat metu sprendžia fundamentalius egzistencinius klausimus, atsakymų į kuriuos paieškos yra svarbios ne tik profesinei bendruomenei, bet ir valstybei bei visuomenei. Kiek sėkmingos tokios paieškos?

Tam tikras tendencijas padeda išvelgti trečiojo Lietuvos istorikų suvažiavimo darbo ypatumai. Svarbiausią istorikų bendruomenės renginį organizavęs Nacionalinis Lietuvos istorikų komitetas (toliau – LNIK) panaudojo 2009 m. jau išbandytą ir pasiteisinusį suvažiavimo programos formavimo principą, suteikdamas galimybę pačiai akademiniai bendruomenei kurti būsimo renginio programą, teikiant pasiūlymus dėl konkrečių sekcijų įtraukimo į suvažiavimo darbą. Trečiojo Lietuvos istorikų suvažiavimo darbe aktyviai

dalyvavo daugiau nei 80 istorikų, kurie skaitė pranešimus 12-oje sekcijų ir dalijosi savo išvargomis dviejose diskusijose. Labiausiai pastebimi suvažiavimo darbe buvo Lietuvos istorijos instituto (24 dalyviai) ir Vilniaus universiteto (21 dalyvis) mokslininkai. Vytauto Didžiojo universitetui atstovavo 9 istorikai; Lietuvos edukologijos universitetui – 4; Klaipėdos universitetui – 4; Šiaulių universitetui – 3; Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijai – 1; Lietuvos dailės muziejui – 1; Vytauto Didžiojo karo muziejui – 1; Lietuvos Respublikos Seimui – 1; Torunės universitetui – 1; Imre Kerteszo institutui – 1 praeities tyrinėtojas. Svarbu pabrėžti, kad prie Lietuvos istorikų suvažiavimo darbo esmingai prisidėjo kitų humanitarinių ir socialinių disciplinų atstovai iš Vilniaus dailės akademijos (3), Lietuvos socialinių tyrimų instituto (2), Lietuvos kultūros tyrimų instituto (2), Lietuvos literatūros ir tautosakos instituto (1).

Sekcijų ir jose skaitytų pranešimų teminė amplitudė buvo labai plati – nuo teorinių ir istoriografinių refleksijų iki istorijos politikos ir atminties kultūros problemų aptarimo; nuo etninių ir konfesinių mažumų studijų aktualijų svarstymo iki „ilgojo“ XIX a. ir „karštojo“ XX a. probleminių klausimų analizės (plačiau apie konkrečių sekcijų darbą žr. žemiau pateikiamus jų vadovų parengtus pristatymus). Žanrinis požiūris trečiojo istorikų suvažiavimo sekcijos taip pat buvo labai skirtingos – vienos vyravo „akademinės olimpiados“ dvasia, kitose – „intelektinio džiaz“ atmosfera.

Kaip jau minėta, suvažiavime buvo surengtos dvi plenarinės diskusijos. Pirmos diskusijos „Pasiklydę tarp istorijos ir politikos“ moderatoriui Alvydui Nikžentaičiui įgyvendinti visus sumanymus sutrukdė *force majeure* aplinkybė, nes prie pokalbio dalyvių negalėjo prisijungti filosofas Alvydas Jokubaitis, kurio idėjos, dažnai sukeliančios nevienareikšmę istorikų bendruomenės reakciją, galėjo tapti puikiu konceptualios bei aštrios polemikos „katalizatoriumi“.

Antros diskusijos „Su kokiais iššūkiais susiduria dabartinė lietuvių istoriografija?“ moderatoriui teko spręsti kiek kitokią problemą – diskusijos dalyviai dažnai buvo nusiteikę kalbėti ne tiek apie istorikų cecho problemas, kiek apie pasiekimus bei išivyrąjančias pozityvias tendencijas. Beje, kiek kitaip situaciją matė į diskusiją įsitraukę visuomenės atstovai, priekaištavę istorikams, esą pastarieji dažnai nemoka arba nenori megzti dialogo su jų darbais besidominčia sociumo dalimi.

Kiek pagrįstas pastarasis priekaištas? Akivaizdu, kad trečiasis Lietuvos istorikų suvažiavimas šiauliečiams netapo nei miesto gyvenimo ritmą keičiančiu įvykiu, nei intelektiniu nuotykiu. Beje, analogišką verdiktą teko suformuluoti ir aptariant Klaipėdoje vykusio antrojo istorikų suvažiavimo darbo rezultatus. Tai – iš tiesų verčianti susimąstyti tendencija ir nemenkas iššūkis LNIK, kurio nariai artimiausiu metu turės pradėti pasirengimo ketvirtajam Lietuvos istorikų suvažiavimui darbus. Akivaizdu, kad tris dienas trūkančios konferencijos formatas nėra itin įdomus žiniasklaidai bei didžiąjai visuomenės daliai (beje, panašių vertinimų suvažiavimo kuluaruose teko išgirsti ir iš kai kurių istorikų

bendruomenės atstovų). Todėl būtų prasminga galvoti apie naujas renginio formas; suvažiavimo darbo rezultatų viešinimo strategijos kūrimą bei įgyvendinimą; valingą dialogą su visuomene mezgimą.

Vis dėlto galima teigti, kad trijų sėkmingai surengtų Lietuvos istorikų suvažiavimų metu tiek LNIK, tiek ir praeities tyrinėtojų bendruomenė pademonstravo savo brandą, gebėjimą reaguoti į aplinkos iššūkius ir keistis. Atrodo, kad atėjo laikas dar kartą pakelti renginio kartelę, kad ketvirtojo istorikų suvažiavimo darbo rezultatai ateities historiografijos tyrinėtojams taptų galimybe lyginant įvairius suvažiavimus kalbėti apie dar vieną kokybinį žingsnį į priekį.

Trečiojo Lietuvos istorikų suvažiavimo sekcijos

Ar vien mitų griovėjai? Istoriniai mitai ir jų istorikai

Sekcijos vadovas Rimvydas Petrauskas (Vilniaus universitetas)

Mitas yra vienas esminių istorijos mąstymo ir suvokimo būdų. Kiekvienas laikotarpis sukuria savo istorinius mitus, kurie daug daugiau pasako ne apie mite pasakojamų istorinių laikų realijas, bet apie mitą kuriančios / sukūrusios epochos visuomenės idealus, siekius ar lūkesčius. Pastaruoju metu istorinių mitų analizė yra tapusi svarbia atminties kultūros tyrimų dalimi. Šie tyrimai virto iš esmės savarankiška mokslų apie praeitį sritimi, išsiskiriančia įvairia tematika: pradedant vadinamųjų atminties vietų tyrimu iki istorinės psichologijos studijų apie žmogiškosios atminties galimybes ir ribas. Medievistika įnešė svarbų indėlį į atminties tyrimų tradiciją. Vieną svarbesnių impulsų suteikė maždaug nuo XX a. vidurio skelbti šaltiniai ir studijos, skirtos atminimo (*memoria*) reiškiniui viduramžių visuomenėje¹. Ši bažnytinio atminimo tradicija, palikusi vadinamąsias *atmenų knygas*, ne tik suteikė svarbių faktų genealoginėms studijoms, bet ir paskatino atverti platesnius atminties tyrimų laukus. Juolab buvo pastebėta, kad ikimodernioje visuomenėje negalima griežtai skirti bažnytinio ir pasaulietinio atminimo tradicijų, ką patvirtina ir ankstyviausia Žalgirio mūšio atmintis: Lenkijos karalius ir Lietuvos aukščiausias kunigaikštis Vladislovas II Jogaila ir Vokiečių ordino magistras mūšio vietoje ketino steigti ar realiai steigė bažnytinio atminimo vietas, kurios kartu turėjo ir ryškių politinės propagandos motyvų².

¹ O. G. O e x l e, Memoria als Kultur, *Memoria als Kultur*, hrsg. von O. G. Oexle, Göttingen, 1995, S. 9–78.

² D. M a č i u l i s, R. P e t r a u s k a s, D. S t a l i ū n a s, *Kas laimėjo Žalgirio mūšį? Istorinio paveldo dalybos Vidurio ir Rytų Europoje*, Vilnius, 2012, p. 22–24.